

Üliinimene

(Peatükk jutustusest "Globaalne inimpesa")

Aleksandr Zinovjev

Renessansiajastul kujunesid välja ühiskonna inimmaterjali evolutsiooni kaks tendentsi. Üks neist lähtus üllast soovist kasvatada inimsoo parimate esindajate poolt välja töötatud humanismi, moraali ja harituse ideede alusel ideaalset inimest. Võeti kasutusele abinõud nende inimideaalide elluviimiseks. Sellel teel saavutati paljutki. Kõige suurejoonelisem massimõõtmeis katse kasvatada haritud, kõrge moraaliga ja mitmekülgsest arenenud inimest võeti ette kommunistlikes riikides. Sellel oli ka osaline ja lühiajaline edu, sest rahvahulgad pääsesid viletsuse, harimatuse ja nõmeduse seisundist ning saavutasid suhtelise heaolu-, haridus- ja kultuuritaseme, aga ka seetõttu, et ühiskond paiskas kogu jõu inimeste ümbertegemisele helgete ideaalide vaimus. Kuid asjaolud ja inimloomus osutusid tugevamaks ning suur eksperiment kukkus läbi.

Teine renessansiajastul sündinud inimmaterjali käsitlev tendents lähtus inimeste reaalsest omadusest, tänu millele kujunesid nii Lääne tsivilisatsioon kui ka Lääne tüüpi ühiskonnad. Seejuures võib eristada kahte perioodi. Neist esimesel toimus tulevaste oksidentoidide [западоиды] väljavalimine, kelleks said mõnede kindlate omadustega inimesed. Need omadused ilmnesisid väljavalitud inimestel looduslike eelduste, kalduvuste ja võimete kujul. Selles küsimuses on kõik uurijad enam-vähem ühel meelel, täheldades selliseid oksidentoidseid omadusi nagu suur intellektuaalne potentsiaal, praktitsism, asjalikkus, kaalutlevus, konkurentsivõime, leidlikkus, riskivalmidus, avantürism, uudishimu, emotsionaalne tuimus, kaledus, kalduvus individualismi, kõrgendatud eneseväärikustunne, sõltumatusepüüdlus, kohusetundlik tegutsemine, oma üleoleku tajumine teistest rahvastest, soov teisi juhtida ning allutada nad oma tahte, enesedistsipliini ja organiseerituse kõrge tase.

Aegamööda suurenes loetletud oksidentoidsete omadustega inimeste arv. Nad olid teistele eeskujuks. Nende omadusi, mis olid tõestanud oma kasulikkust inimestele ja inimkooslustele tervikuna, soositi ja kultiveeriti. Toimus omamoodi valik, umbes samasugune, nagu on kunstlik valik kultuurtaimede ja loomade aretamisel. Teisel perioodil tulid kunstliku valiku asemele uued meetodid. Inimesi hakati tehisevahendite abil massiliselt tootma, nimelt toimima kindlate eeskujude järgi, kasutades selleks kasvatuse, õpetamise, ideoloogia, propaganda, kultuuri, meditsiini ja psühholoogia vahendeid. Juhtus midagi umbes samasugust, nagu oli toimunud koduloomade tõuparanduses ja kultuurtaimede aretamises kunstlike stimulaatorite, keemiliste väetiste ja geenitehnika abil. Oksidentoidsed omadused muutusid kõikehõlmavaks nii rahvahulkades leviku mõttes kui ka selles mõttes, et kõik nad avaldusid inimeste tegevuses massiliselt. Kui varem võis silmahakkavate oksidentoidsete omadustega inimesi kohata rahvamassis enam-vähem sageli, kuid nende oksidentoidsed omadused ilmnesisid vaid erakordsetel juhtudel, siis nüüd oli lääneriikide kogu põhielanikkond suuremal või vähemal määral nende iseloomujoonte kandja ning need iseloomujooned avaldusid elu kõigis vähegi olulistes situatsioonides.

Kolossaalselt, kokkuvõttes tuhandeid kordi kasvas niisuguste inimeste hulk, mille sooritamiseks oli vaja oksidentoidseid omadusi. Seejuures olid need teod oma põhimassis järjest pisemad. Oksidentoidseid omadusi hakati arvukalt kasutama tegudes, mis tundusid olevat omaduste endiga võrreldes tühi. Oksidentoidsus oli saanud Lääne inimeste põhihulgale, aga ka nende tegude põhimassile igapäevaseks pedantseks rutiiniks.

Oksidentoidide elus leidis aset inimomaduste nõrgenemine ja osatähtsuse vähenemine. Inimomaduste hulka kuuluvad need, mida on peetud moraali seisukohalt väärtusteks. See, mis oksidentoididel oli olemas olnud inimeste selliste omaduste tõttu (tänu nende "inimlikkusele"), oli nüüd neile enamikul juhtudel kättesaadav palju jõulisemate ja kindlamate vahendite abil, nimelt tänu rahale, võimule, kuulsusele, õigusnormidele, lepingutele, teaduse ja meditsiini avastustele – lühidalt öeldes, tänu loodus- ja moraaliülestele vahenditele, võiks öelda, et üliinimlikele vahenditele. Kui ka toimus inimese mõningane dehumaniseerumine, siis mitte seetõttu, et ta langes allapoole, vaid üliinimeseks saamise arvel, see tähendab progressi arvel. Inimese progressi hinnaks oli tema degradeerumine.

Juhtumite arv, millest jutt, kasvas sedavõrd suureks ja nende eeskuju nii nakatavaks, et see hakkas avaldama otsustavat mõju kogu Lääne ühiskonna inimmaterjalile. Kui näiteks mis tahes vanuses ja mis tahes välisusega inimene võib soovi korral saada raha eest seksuaallöbustusteks noore ja ilusa partneri, kui sulle tulevad appi meditsiin ja seksuaaltehnika, mis võimaldavad saada suuremat ja paremat naudingut, kui seda pakub inimese armukirg, mille on ju välja mõelnud ja üles puhunud kirjanikud, siis mingi inimlikkus ei suuda ses asjas üliinimliku asendajaga konkureerida. Kui mingi osa inimväärikusest muutub raha ja edu lätteks, siis ükski normaalne oksidentoid ei hakka seda konserveerima või teistele tasuta jagama.

Juba 20. sajandi esimesel poolel märkisid paljud autorid, et Lääne ühiskond on muutunud kaalutlevaks ja pragmaatiliseks, moraaliüleseks. Kõlbeline käitumine oli oksidentoididel muutunud pinnapealseks, formaalseks, teeselduks. Kui asi oli seotud eluliselt tähtsate tegude ja otsustega, kui moraaliühiskondade järgimine takistas oluliste eesmärkide ja edu saavutamist, ning seda enam, kui see ähvardas tõsiste ebameeldivuste ja kaotustega, siis unustasid Lääne inimesed kõhklematult käitumise kõlbelise külje ning talitasid praktilise ja egoistliku arvestuse reeglite järgi. Lääne inimesed on kõlblad pisiasjades, riskivabalt ja mugavalt, arvestades, et need torkavad silma. Need pisiasjade omadused ei ole amoraalsed. Nad sobivad igati kokku kõlblusega sellisel kujul, nagu nad seda endale ette kujutavad.

Oksidentoidid on seesmiselt vabad moraalistest ja muudest inimlikkusepiirangutest. Toimib põhimõte: kui oksidentoid võib oma huvides sooritada halvaks pandava või karistatava teo, olles seejuures kindel, et tal õnnestub etteheiteid või karistust vältida, siis ta seda ka teeb. Ainult siis, kui tal on hirm olla paljastatud ning saada etteheidete ja karistuse osaliseks, aga ka siis, kui halvaks pandav või karistatav tegu on praktiliselt teostamatu, ülemäära keerukas või otstarbetu, hoidub oksidentoid niisugust tegu tegemast. Sisemiselt moraalne oksidentoid eksisteerib ainult kui erand. Öeldakse ju, et igas peres on oma valge vares. Tavaliselt oksidentoid vaid teeskleb ühel või teisel praktilisel kaalutlusel, et ta on kõlbeline, ja sedagi vaid mõnikord. Nad ei erine oma väärtuslikkuse astmelt, vaid ainult kõlbelisuse teesklemise astmelt. Juba Adam Smith sõnastas oksidentoidide põhimõtte: tegutseda omaenda huvides, mitte tegutseda enda kahjuks. See ei ole moraaliühiskondade põhimõte. Inimene, kes tegutsedes järgib moraaliühiskondade, ei hakka arvestama, mis tagajärge see võib talle tuua. Ta teeb sageli endale kahju. Võitluses olemasolu eest on ta halvemas olukorras kui moraaliühiskondade inimene. Oksidentoid ei saa aga endale midagi säärest lubada.

Teiste rahvastega võrreldes oleks oksidentoidide tundeelu otsekui piiratud. Tegelikult ei ole oksidentoid talitsetud mitte tänu kasvatusle ja tahtejõule, nagu on harjutud arvama

ning nagu teda seniajani kujutatakse raamatutes ja filmides, vaid ta ongi loomult külm, kale ja tundetu. Oktsidentoidide emotsionaalset piiratust kompenseeritakse ja varjatakse kahe teguriga. Neist esimene on informeeritus nähtustest, milles peaks nagu avalduma emotsionaalsus. Oktsidentoidid teavad tunnetest mõtmatult rohkem, kui neil endil tundeid on ja kui nad neid endis aduvad. Teine tegur on emotsioonide imiteerimise kõrgeltarenenud kultuur. Oktsidentoidid ei ilmuta mitte niivõrd loomulikku emotsionaalsust (seda peaaegu ei ole või ei ole üldse), kuivõrd etendavad seda. Sellest on tingitud nende puhul ka rõõmu, erksuse, lõbususe ja piasiasjade vastu huvi tundmise ülemäära liialdatud väljanäitamine või kujutamine.

Tänapäeva oktsidentoid näeb teiste inimtüüpidega ja koguni oma eellastega võrreldes psüühiliselt lihtsustatud välja. Tuleb silmas pidada, et keeruka siseeluga isiksused, nagu neid on kujutanud möödaniku Lääne kirjandus, on kas kirjanike väljamõeldis või olid nad erandlik nähtus ja sedagi mitte nii kirkal kujul. Tegelikult olid nad palju igavamad ja primitiivsemad. Kõigest hoolimata olid need isiksused vabad, neil oli küllaldaselt aega eneseanalüüsiks (tavaliselt üsna algeliseks) ja mõtisklusteks. Kommunikatsioonivahendid ei olnud veel sellised, nagu need, mis arenesid välja hiljem, pärast Esimest maailmasõda, nii et haritud inimene, kes suutis vestlust ülal hoida, oli väärtus omaette. Kultuuriobjekte ei olnudki nii väga palju. Raamatud olid haruldased ja neid hinnati. Ühesõnaga, rikka siseelu kujunemiseks on vaja teatud tingimusi. Nendeks on materiaalne kindlustatus vähemalt minimaalsel tasemel, vaba aeg, uudishimu, haritus, informatsiooni- ja kultuurinälg, huvi inimese vastu. Praegu selliseid tingimusi suurema osa inimeste jaoks Läänes ei ole. Kultuuriobjekte on külluses. Inimeste eest pole kuhugi pääsu. Informatsioon on üliküllane. Meelelahutusi on jalaga segada. Inimesed on hõivatud ja murelikud, neil pole mahti mõtiskleda. Elu kindlustatus ei ole garanteeritud. Kogu jõud tuleb pühendada asjaajamistele või tööle. Inimeste teadvus on suunatud teisale. Erakordsed isiksused kaovad keskpäraste ookeanis ära.

Kujutagem endale ette kaht tehnilist seadeldist, mis täidavad sarnaseid funktsioone, valmistades keerukaid detaile, tervikuna on nad samuti täpselt ühesugused mehhanismid. Ühel neist seadeldistest on väga keeruline siseehitus, selles on kümneid vastastikku toimivaid rattaid, hoobasid ja kolbe. Aga teise sisestruktuur on väga lihtne. See-eest on tal väga keerukas välisvorm, mis meenutab Henry Moore'i skulptuuri. Las esimene seadeldis funktsioneerib nii, et see paneb liikuma oma sisemehhanismi rattad, hoovad ja kolvid, aga teine täidab oma funktsiooni seadeldise kummalise väliskuju abil. Seejuures töötab esimene seadeldis halvemini kui teine, teeb vigu ja läheb katki. Teine aga vigu ei tee, katki ei lähe ja täidab oma funktsioone täpselt.

Kui neid seadeldisi võrrelda mitte kui omaette asju, vaid teaduse ja tehnika ajaloo kontekstis, siis omandab nende keerukuse ja lihtsuse probleem teise ilme. Esimese leiutamiseks piisab teaduse suhteliselt madalast tasemest, see on jõukohane koolipoisilegi, ka tehnoloogia tase võib olla üsna algeline. Teine aga saab võimalikuks alles kõrgeltarenenud teaduse ja tehnoloogia tingimustes. Selle loomiseks on vaja väga keerulist teadusaparatuuri, mida veel praegugi valdavad vähesed spetsialistid. Teaduse ja tehnika arenemise üldises kontekstis näeb teine vaadeldav seadeldis välja keerukam ja täiuslikum kui esimene.

Esimest seadeldist võib samastada mitteoktsidentoidi mentaliteediga. Teist aga oktsidentoidi mentaliteediga. Mitteoktsidentoidiga võrreldes näeb oktsidentoid välja seesiselt lihtsustatuna. Aga tema välisest täiuslikkusest lähtudes on see lihtsus oktsidentoidi eeliseks tema funktsioneerimisel oma ühiskonna liikmena. Seega on ühiskondlik mehhanism muutunud sõltumatuks tema sees toimuvast "kravikeste" kontrollimatust protsessist, sest selle protsessi võimalus ise on välistatud. Kõik see, mis kunagi oli olnud oktsidentoidi kui inimese seessmine sisu, muutus oktsidentoidi kui üliinimese väliseks vormiks.

Me oleme inimese ratsionaliseerinud, välistades tema “siseilmast” kõik, mis ei ole vajalik selleks, et ta saaks täita üksikuid asjalikke funktsioone. Üksikinimeste tegutsemiseks mittevajalikud potentsiaalid ei ole ühiskonnast täielikult kadunud. Neist on saanud eriliste elukutsete erandlikud toimefunktsioonid. Kusjuures inividid, kes on neist teinud oma erilise tegevusala, muutusid ka ise samasugusteks seesmiselt laastatud inimesteks nagu kõik teised, sest kistuna välja inimomaduste üldisest seosest, mis moodustab inimeste “sisemaailma”, minetasid nad võime olla selle “sisemaailma” elemendid.

Kõik, mis on oksidentoidide “Minas” (psüühikas ja “hinges”) säilinud, oleme amendava täielikkusega välja selgitanud, lahutanud lihtsaimateks elementideks ja teinud neist eriliste inimeste, asutuste ja ettevõtete tegevuse objekti. Me oleme neilt kõrvaldanud saladuskatte ja nende pühitsetud seisuse, heitnud minema kõik tabud nende käsitlemisel. Seega oleme oksidentoidi “hinge” täielikult lammutanud, purustanud selle enesekaitse-mehhanismid ja autonoomsust kaitsva “kesta”. Inimese tõelise psüühika asemele oleme leiutanud selle mehhaanilise aseaine.

Õeldule tuleb lisada, et oksidentoididest on saanud tehisolendid ka igapäevaelu tasemel. Muidugi, inimesed on alati olnud tehisolendid sel määral, kuivõrd nad võtsid eelnevate põlvkondadelt üle nende omandatud kogemused, tavad ja esemed. Kuid meie 20. sajandiga analoogilisel sajandil toimus selles suhtes kvalitatiivne murrang. Kõiki oksidentoidide tavaelu aspekte (rõivamood, toitumislaid, kõnekeel, elamusisustus, päevarežiim, meelelahutuste liigid, lähedastega suhtlemise kombad, seks ja kõik muu) on hakanud kujundama spetsialistid ja eraldi ametkonnad ning neid surutakse kogu elanikkonnale televisiooni, filmide, kirjanduse, ajalehtede, loengute ja reklaami kaudu totaalselt peale, nii et nende mõju vältimine on mõeldamatu. Koos lihtsustatud ja šabloonse haridusega on see andnud oksidentoidide väliskuju ja elukondliku käitumise standardiseerimisel soovitud efekti sellisel tasemel, et neid on niisama võimatu individualiseerida nagu sipelgaid. Käibele on tulnud termin “inimkuklased” [человѣки].

Tänu kolmele täiustusele oleme meie, oksidentoidid, intellekti seisukohalt vaadates tõusnud üliintellekti tasemele. Esiteks oleme me vabastanud inimese vajadusest meelde jätta kogutud teadmisi ja täiustada nendega sooritatavoid operatsioone oma peas, andes selle ülesande üle tehnilistele seadmetele. Inimeste osaks oleme jätnud oskuse opereerida nende seadmetega sel eesmärgil, et ekspuuteerida teisi ja teiste hangitud teadmisi. Teiseks on kogutud teadmiste ja tunnetusprotsessi ratsionaliseerimine, nende puhastamine üleliigsest “rämpsust” ja muutmine primitiivsemaks, mistõttu kadus piir geenuste ja keskpärasuste vahel ning eelisolukorras on viimased. Kogu inimkonna geniaalsus kulus ära selleks, et anda keskpärasusele võimalus astuda geniaalsuse asemele. Kolmandaks hakkas meie mõtlemine toimuma mitte mõistetes ja järeldustes nagu möödunud sajanditel, vaid üks kord ja igaveseks välja töötatud šabloonsetes informatsioonikompleksides (figuurides), mida me kindlate reeglite järgi vastavalt konkreetsele olukorrale kombineerime blokkidesse. Tänu informatsiooni- ja intellektuaalsele tehnikale on meil lõpmatu varu selliseid šablooneid figure ja me saame neist kokku panna informatsiooni “pilte” mis tahes teemal ja mis tahes keerukusastmega, pealegi veel välgukiirusel.

See oli kahtlemata progress, sest tänapäeva informatsiooniga oli lihtsalt võimatu vanade meetodite abil opereerida. Kuid kahtlemata oli see ka regress, sest loogilise mõtlemisviisi asemele tuli üliloogiline, millega tõde kui mõiste, mis tähistab vastavust reaalsusele, kaotas oma mõtte ning kadusid loogilise deduktsiooni tingimused. Me lakkasime tajumast reaalsust kui sellist ja loogiliselt arutlemast. Me hakkasime kombineerima teadmiste komplekse (“pakette”), analüüsima nende struktuuri ja suhet reaalsusega, meie jaoks muutusid need kompleksid ise selleks viimseks reaalsuseks, milles ei tohtinud kahelda. Seega, elanud üle ja jätnud selja taha loogilise mõtlemise staadiumi, oleksime nagu pöördunud tagasi teadvus-

tamata intellektuaalsete seisundite ürgaegsele läbielamisele, kuid seda kõrgemal tasemel, kuhu me paljude möödanikupõlvkondade intellektuaalse töö abil oleme jõudnud.

Oktsidentoid on inimese evolutsiooni kõrgeim aste. Ta on kunstlikult aretatud olend ja mitte puhtbioloogilise evolutsiooni tulemus. Tema kohta võib täie õigusega öelda, et ta on üliinimene. Aga üliinimene on mingis mõttes degradeerunud inimene. Mis tahes progressi eest tuleb maksta. Üliinimene ei ole too igakülselt arenenud ja igati täiuslik olend, kellest on rääkinud möödunud aegade unistajad, vaid nimelt reaalne oktsidentoid, see tähendab sisemiselt lihtsustatud, ratsionaliseeritud olend, kellel on keskmised vaimsed võimed ja kontrollitav emotsionaalsus, kes elab korrapärast elu, hoolitseb oma tervise ja mugavuste eest, töötab kohusetundlikult ja hästi, on praktiline, kaalutlev, mõtleb kindlustatud vanaduspõlve peale juba nooruspäevil, on ideoloogiliselt standardiseeritud, kuid peab end seejuures kõrgemat järku olendiks võrreldes muu (mitteoktsidentiaalse) inimkonnaga.

Kujundanud oktsidentoididest üliinimesed, kutsusime ellu ka üliinimlikud suhted nende vahel. Inimlikud suhted on säärased isiklikud suhted inimeste vahel, mis rajanevad isiklikul sümpaatial ja antipaatial üksteise vastu. Seejuures hoolimata sellest, kas teine samasugune inimene inimest kui niisugust väärtustab või ei väärtusta, see tähendab sõltumata sotsiaalsest staatusest (rikkusest, tuntuusest, ametikohast) ja sõltumata teise praktilistest kaalutlustest. Need suhted võivad olla "hingelised", usalduslikud, siirad, teadvuse salapaikadesse tungivad. Neil on omad plussid. Need on tähelepanelik suhtumine lähedastesse, kaastunne, osavõtlikkus, üleelamiste solidaarsus, omakasupüüdmatlus, vastastikune abistamine, ühine tegutsemine. Neil on omad miinused. Selleks on näiteks hoolimatu tungimine teise inimese hinge ja isiklikku ellu, püüd kontrollida lähedaste käitumist, lähedaste vägivald indiviidi kallal ülemäärase tähelepanu pööramise tõttu, distantsist mittehoolimine suhetes, lugupidamise kaotus seeläbi, et inimest jälgitakse lähedalt, püüd õpetada, ärritumine, jämedused.

Üliinimlikud suhted on puhtpragmaatilised ja egoistlikud. Nende puhul ei ole ühel inimesel teise jaoks iseenesest mingit väärtust. Isegi neil juhtudel, kui näib, et ta on väärtus omaette (näiteks ilus, terve, seksikas, tark), on ta väärtuslik ainult vajaduste rahuldamise vahendina. Inimese võimetel on teiste jaoks väärtus sedavõrd, kuivõrd need on realiseeritavad elus edasijõudmiseks ja teised saavad tema arvel kasu lõigata. Kui sul on palju raha ja kõrge sotsiaalne seisund, nii et sinu arvel võivad teised kasu lõigata, siis võid sa leida nii sõprust kui armastust, nii tähelepanu kui ka hoolitsust. Tõsi, need tunded on sisuliselt ersatsid. Kuid nad ei ole sedalaadi inimsuhetest karvavõrdki halvemad. Ei maksa inimsuhteid idealiseerida. Üliinimlike suhete kvaliteet on tavaliselt inimsuhete omast kõrgem. Nad on ka inimsuhetest kindlamad. Inimlikke sõprussuhteid reedetakse mitte harvemini, vaid sagedamini kui üliinimlikke. Armukestest ei tasu rääkidagi. Sedasama võib öelda ka kõigi muude suhete kohta.

Oktsidentoidil on nii võimas õiguskaitse, et praktiliselt vajab ta töökollektiivi ja ühiskondlike organisatsioonide toetust vaid tühisel määral või ei vaja üldse. Viimaste tähelepanu tema vastu isiklikus plaanis loomulikult väheneb või kaob täiesti. Kui ühiskondlikud organisatsioonid näitavadki üles hoolitsust tema eest, nagu seda teevad näiteks ametiühingud, on ta seejuures pigem klassi esindaja ja mitte individuaalne isiksus. Teiste organisatsioonide tähelepanu pälvib ta sedavõrd, kuivõrd selle eest makstakse.

Õeldule peab lisama elukondlikud mugavused, telefoni, televisiooni, auto, omaette elamise, võimaluse lasta end teenindada, naabritega vältimatu tiheda läbikäimise puudumise ja pingelise töö. Tähtis osa oli vajadusel kaitsta end inimsuhete negatiivsete nähete eest. Seejuures inimesed nõrgestasid ja ebateadlikult koguni lämmatasid inimlike suhete täiesti positiivseid külgi, mis on negatiivsetega lahutamatult seotud.

Üliinimlikud suhted on pinnapealsed. Nad sõlmuvad kergemini ja katkevad valutult.

Nad rajanevad kainel arvestusel, eeldavad tulusust ja kasulikkust. Nad ei ole nii koormavad kui inimlikud suhted. Sealjuures säilib distants, mis päästab võõraste hoolimatust trügmisest su hinge ja isiklikku ellu. Nad säästavad kasutat ajakulu, jõudu, tundeid, mõtteid ja vahendeid. Nad on kunstlikud, “tehtud”. See võimaldab inimestel oma tõelisi mõtteid ja tundeid varjata, olla “sotsiaalselt sobivad”, see tähendab ühiskonnaelus paremini talutavad. Selle nurga alt meenutab oksidentoidide ühiskond suurilmalikku seltskonda, ainult et “lahjendatud” kujul ja massilises vormis.

Üliinimlike suhete tagajärjeks on kaledus ja talitsetus, ükskõiksus lähedaste saatuse vastu, “hingelisuse” defitsiit, üksildus, tunne, et sa ei ole kellelegi vajalik, ja muud Lääne eluviisi nähtused.

17. sajandil määratles filosoof Hobbes inimsuhted maksiimiga: “Inimene on inimesele hunt.” Seda maksiimi peavad paljud mõtlejad seniajani inimloomuse olemuse ja inimsuhte kajastuseks. Minu meelest on see juba ammu vananenud. Oksidentoidid on teinud sammu edasi. Nende seisukohalt on adekvaatsem niisugune maksiim: “Üliinimene on üliinimesele robot.”

Futuroloogid ennustavad, et tulevikus jõuab kätte postinimlik ajastu. Nende arvates hakkavad sel ajastul meie planeedil valitsema rajatised või olendid, kes on sotsiaalselt tähtsate põhiomaduste poolest inimestest üle – üliinimesed. Ühed neist arvavad, et sellisteks üliinimesteks on inimeste leiutatud või teistelt planeetidelt meile läkitatud robotid. Teiste meelest on sellisteks üliinimesteks teistelt planeetidelt tulnud asukad või geenitehnoloogia ja bioonika abil kunstlikult loodud üliinimesed. Nende ettenäggijate ennustused on juba täitunud selles mõttes, et postinimlik ajastu on tõepoolest kätte jõudnud. Kuid see pole täitunud selles mõttes, et postinimliku ajastu loojateks ja tegelasteks ei olegi robotid, tulnukad teistelt planeetidelt ega ka kunstlikud inimesetaolised olendid, vaid kõige tavalisemad oksidentoidid.

Siin vaadeldud evolutsiooni tulemusena tekkinud oksidentoidid on nüüd osutunud võimetuks kujundama ümber oma sotsiaalset korda vähegi arvestataval moel, nad on kogu võimetud välja mõtlema ja soovima mingit teistsugust sotsiaalset korda, mis erineks sellest, mis neil juba on. Nad on jõudnud oma evolutsiooni tippu ja nüüd on nende saatuseks oma sotsiaalset organisatsiooni muutmatul kujul igavesti taastoota, sest nende looduslike võimaluste seisukohalt on see täiuslikkuse tipp.

Seega siis on oksidentoidide evolutsioon jõudnud lõpule. Nad on muutunud üliinimesteks, see tähendab sotsiaalseteks robotiteks. Aga robotite kui selliste mis tahes evolutsioon on mõeldamatu.

Vene keelest tõlkinud
Jüri Ojamaa

Aleksandr Zinovjev abikaasaga.

Aleksandr Zinovjev

1922–2006

Aleksandr Zinovjev, mitmepalgeline mõtleja – filosoof, sotsioloog, kirjanik, publitsist, kunstnik – sündis 29. oktoobril 1922 Kostroma oblastis. Pärast kooli lõpetamist asus ta õppima Moskva Filosoofia, Kirjanduse ja Ajaloo Instituuti, kust ta visati välja Stalini isikukultuse kritiseerimise pärast. Arreteerimisest pääses ta tänu sõjaväeteenistusele ning sõja algusele. Teise maailmasõja läbis ta tankisti, kahurväelase ning hävituslendurina Berliini vallutamiseni välja.

1946–1954 õppis A. Z. Moskva Ülikooli filosoofiateaduskonnas, kandidaadikraadi kaitses K. Marksi “Kapitali” loogikast. 1955–1976 oli ta NSVL Teaduste Akadeemia Filosoofia Instituudi teadlane, tegeles enamasti loogikaprobleemidega ning teaduse metodoloogiaga. Avaldas kuus monograafiat (“Kompleksne loogika” 1970, “Teaduse loogika” 1972, “Füüsika loogika” 1972 jt), neist viis tõlgiti Läänes inglise ja saksa keelde, mis tol ajal oli erakordne juhtum. Doktorikraadi kaitses A. Z. aastal 1960 loogika filosoofilistest probleemidest, temast sai professor, ümber tema kogunes koolkond. Aastail 1963–1969 juhtis ta Moskva Ülikooli filosoofiateaduskonna loogikakateedrit, 1965–1976 kuulus ajakirja Voprossõ Filosofii” toimetuskolleegiumisse.

1976. aastal ilmus Šveitsis tema esimene ilukirjanduslik teos, sotsioloogiline romaan “Haigutavad kõrgused” (valminud 1974), mis peagi tõlgiti paljudesse keeltesse ning tõi autorile laialdase tuntuse.

1978. aastal sunniti ta emigreeruma. Elama asus ta Münchenisse, kus tegeles nii kirjandusliku loomingu kui ka külalisprofessorina paljudes Euroopa ülikoolides. Mitmed Euroopa tuntud galeriid korraldasid A. Z. maalide väljapanekuid, ilmunud on vähemalt üks kunstiraamat temast.

Kodumaale naasis ta 1999. aastal, pärast kodakondsuse taastamist. Hulga rahvusvaheliste preemiate ja nii mõnegi linna aukodanik A. Z. suri 10. mail 2006. aastal Moskvast 83aastasena.

Peale suurte saavutuste teaduse vallas peetakse teda uue publitsistliku kirjandusstiili – sotsioloogilise romaani – loojaks. See on romaan, mis kuulub üheaegselt nii teaduse kui ka kirjanduse valda. Paljutõlgitud ja hulga preemiaid kogunud teosed levisid N. Liidus *samizdati* radu pidi, olles ühed kõige tagaetatavamad võimude poolt: “Helge tulevik” (1978), “Kollane maja” (1980), “Homo soveticus” (1982) jt. Üheksakümendatel aastatel muutus A. Z. stiil sotsioloogilis-publitsistlikuks, sageli ka moraliseerivaks.

Käesolev katkend on tõlgitud 1997. aastal ilmunud teosest “Globaalne inimpeša”.